

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Георги Костадинов Бърдаров

**Ръководител катедра „Социално-икономическа география“,
при Геолого-географски факултет на СУ „Св. Климент
Охридски“ и член на научно жури**

на дисертационен труд, представен за присъждане на образователна и научна степен „Доктор” по специалност 4.4. Науки за Земята (Икономическа и социална география на България. Райониране на България – методологически проблеми), на Кристина Иванова Стоянова на тема:

„Регионално развитие и райониране на България: методология и управление“

I. Административни сведения относно процедурата по защита

Представеният за защита дисертационен труд е разработван в периода 01.02.2015 – 01.02.2020г. Докторантът е зачислен със Заповед РД 20-267/29.01.2015г., като редовен докторант по професионалното направление 4.4 „Науки за Земята” (Икономическа и социална география на България. Райониране на България-Методологически проблеми), към катедра „Социално-икономическа география“ – СУ „Св. Климент Охридски“, с научен ръководител доц. д-р Нено Димов. Заповедта за зачисляване е въз основа на решение на Факултетния съвет на Геолого-географски факултет от 20.01.2015г., Протокол №1 и доклад на Декана св вх. № 70.09-23/23.01.2015г. Докторантурата е прекъсната за две години по причина излизане в майчинство на докторантката.

Със Заповед № РД 38 – 223/18.06.2020г. на Ректора на Су „Св. Климент Охридски“ е открита процедура по публична защита за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ и е утвърден състав на научно

жури. Спазени са всички законодателни и нормативни изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“.

II. Биографични справка за кандидата

Докторант Кристина Стоянова е родена на 07.08.1989г. в София. Средното си образование получава в 22 СОУ „Г.С.Раковски“ – град София, профил География и икономика. В периода 2008 – 2012 г. е студент по география при ГГФ на СУ „Св. Климент Охридски“. През 2012г. придобива ОКС „Бакалавър“, специалност „География“. През 2014 г. придобива ОКС „Магистър“ „Регионално развитие и управление“ при Геолого-географски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. От февруари 2013г. до юни 2014г. изпълнява длъжността офис мениджър в Мен Инвестмънт Къмпани АД. В периода декември 2013 – август 2014г. е експерт по регионална политика и местно самоуправление към 42рото Народно събрание. В периода ноември 2014 – август 2016г. е парламентарен секретар към Министерство на регионалното развитие и благоустройството. В периода февруари 2018 – декември 2018г. е експерт към политическия кабинет на министъра за Българското председателство на Съвета на ЕС. От март 2019г. досега изпълнява длъжността експерт към политическия кабинет на заместник министър председателя към Министерски съвет.

III. Обща характеристика и структура на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е в обем от 200 стандартни страници, включително списъка на използваната литература, който включва 77 източника на кирилица, 14 на латиница, нормативни и стратегически документи, 9 интернет източника и 11 приложения под формата на таблици. Също така има приложен и списък на картосхеми, схеми, графики и таблици, списък на приложенията, списък за научните

приноси и списък на публикациите по темата на дисертацията. Работата е структурирана в увод, четири глави и заключение. Всяка глава съдържа различен брой подзаглавия, в зависимост от съдържанието и структурата си. Основният текст е илюстриран от 20 картосхеми, 6 от които авторски, 3 схеми, 5 графики и 8 таблици.

Анализ на дисертацията по глави

Уводът е в обем от 12 страници. В него е направена много подробна и аналитична обосновка на актуалността на темата и мотивацията на автора да се заеме точно с нея. Разгледани са някои ключови европейски документа за икономическото, социално и териториално сближаване. Много точно, изчистено, без излишни обяснения са изяснени обекта и предмета на изследване на дисертационния труд. Целта и задачите са развити подробно, като поставят отличен базис за последващия анализ.

Много добро впечатление прави ясното формулиране на изследователската теза и хипотеза, като е наблегнато на факта, че географското изследване на регионалното развитие следва да се прави през призмата на две фази – познавателна (аналитична) и приложна (планово-управленска), които са неразривно свързани. Във въведението авторката е изяснила и изследователския подход и методология, на които стъпва нейното изследване, както и информационната му обезпеченост. Цялото въведение ни въвежда по един изчистен, но и аналитичен начин към същността на дисертационния труд.

Първа глава, която е с обем от цели 51 страници е посветена на теоретико-методологичните и концептуални проблеми при географското изследване на регионалното развитие и районирането. Въпреки, че се наблюдава определен дисбаланс в обема на отделните глави на дисертационния труд и тази първа глава е с най-голяма тежест, това е

оправдано от гледна точка и на заглавието, и на целта на дисертационния труд. Забележка имаме към заглавието на първа подглава, което е дълго, тромаво и преповтаря половината от заглавието на самата глава. Определено заглавията на подглавите е могло да бъдат оптимизирани. Усеща се желанието на авторката да предаде чрез заглавията всичко, което включва дадената подчаст, но понякога е необходимо то да бъде само рамкирано в заглавието. В съдържателен план обаче главата е много ценна, тъй като поставя целият теоретико-методологичен базис на изследването. Важни елементи са също засегнатите регионални неравенства, които в България са в драстични измерения за толкова малка и сравнително компактна територия и количествените измерители за факторите и факторните зависимости при териториалната организация на природно-социалните системи. Както в почти всяко географско изследване в тази тематика така и тука авторката се е опитала да изясни приликите и разликите между понятията район и регион. Това изясняване е подробно, цитирани са много автори и е разгледано през призмата на различни научни направления.

Втора глава в обем от 45 стр. е с много ясно, точно и силно заглавие. Едва, ако оценим напълно съществуващата реалност в България можем да пристъпим към разработване на стратегически документи за развитие на страната и най-вече да разработим методологията за такива стратегии. Много ценно е, че и в четирите глави пространствения елемент на анализа е солидно застъпен, което е най-силната страна на географията, а именно да обвърже териториалните диспропорции с природните и социално-икономическите фактори, които са ги предизвикали. Според нас лично е могло да бъде разширен анализа за демографските диспропорции в страната, които макар и следствие от социално-икономическите ще бъдат определящи за бъдещето развитие на регионите. За нас е много важен и

анализа на социалната ентропия, която по принцип остава встрани от публичния дискурс. Още повече, че в тази разработка са дадени неговите териториални измерения в България. Неслучайно тази подчаст е и с толкова солиден обем от цели 13 страници. В главата са отчетени също така и териториалните диспропорции в темпа на растеж на БВП, предприемачеството, иновационния потенциал, транспортната осигуреност и достъпност, както и териториално-йерархичните особености и функционалната обвързаност на селищната мрежа и административно-териториалните единици в страната.

Трета глава се явява основна за дисертационния труд. Тя е в обем на близо 42 страници. В нея се прави обстоен анализ на факторите и факторните зависимости при организацията на националното геопространство. Анализът на факторите предлага и нови виждания свързани с културата на дадено място и културната идентичност на хората, обитаващи дадена териториална единица.

Много важно място е отредено на районообразуващата роля на градските центрове. И според нас това е много ценно, защото според демографски прогнози към 2030г. 42% от населението на България ще живее в шестте най-големи града на страната. От тази гледна точка, когато говорим за райониране в България трябва да се съобразяваме с тежестта и ролята точно на големите градове, което е адекватно отразено в настоящия дисертационен труд. Тук като важен критерий за районообразуващата роля на градските центрове са приети миграциите и особено ежедневните трудови пътувания, които определят и ареала на влияние на тези центрове. Разбира се за размера на тези ареали огромно значение има и транспортната достъпност на агломерационните ареали, което е представено и графично в дисертацията чрез картосхема на страница 134.

Изключително важна за целта на дисертационния труд е подглава 3.1.3., в която се прави класификация и типология на районообразуващите фактори, което определено е и ценен авторски принос в дисертацията. Към приносите на авторката можем да отнесем и следващата подглава 3.2., в която тя прави опит за очертаване на териториалния обхват и границите на интегрални природно-социални райони в България. Тя очертава четири такива района: западен, южен, източен и северен. Очертаването на тези райони е функционално обосновано в подглава 3.2.1.

Четвърта глава е с най-малък обем от 17 страници, но в нея се анализират лостовете и механизмите на управление на регионалното развитие. Това е и крайния етап в цялостното организиране и функциониране на дейностите в националното пространство. В тази глава е направен критичен анализ на Закона за регионалното развитие (ЗРР). За нас лично най-силният критичен анализ на авторката е заключен в изречението: *„В действителност, районите за статистически цели не се базират на принципите на теорията на районообразуването“*, което е продължено със съжденията на авторката, че териториалните единици за статистически цели не са системни категории и не могат да бъдат в основата на организацията и управлението на дейностите в националното пространство, с което ние сме абсолютно съгласни. В цялата първа подглава личи ясно изразеното критично мнение на авторката към действащите в страната нормативни документи и закони свързани с регионалното развитие.

Във втора подглава са разгледани регионалните инструменти, като особено внимание е обърнато на набиращата популярност в последните години *кръгова икономика*.

Главата завършва със системен модел за държавно и регионално управление, който е още един от много важните приноси в настоящия

дисертационен труд, още повече той е с практико-приложно значение в така проблемната за България тематика за регионалното развитие.

Заключението е изключително кратко, точно една страница и по тази причина не може обективно да отрази изводите и заключенията, до които е достигнала авторката при разработването на дисертационния труд. Да, във всяка една от главите има изводи и заключения, но е прието те да бъдат обобщени, генерализирани и систематизирани именно в заключението на дисертацията, което тук не е направено.

IV. Основни научни постижения и значимост на резултатите

Пред нас стои един дисертационен труд, в който са инвестирани много енергия, време и научен капацитет. Основните постижения в него са многопосочни. С най-голямо значение според нас е критичния анализ и прочит на действащите у нас нормативни уредби и закони, свързани с регионалното развитие, които в голяма степен не отразяват регионалните неравенства в страната и реалната ситуация. Дисертацията определено има своя принос и в теоретико-методологичен план, тъй като стъпва на много солиден базис в това отношение. Сред основните постижения на дисертационния труд, според нас са направените класификация и типологизация на районообразуващите фактори, както и системния модел за държавно и регионално управление.

V. Приноси на дисертационния труд

В предложената за рецензия дисертация се очертават основно научни и научно-приложни приноси.

В теоретичен план е първият принос представен от авторката, докато останалите три имат по скоро практико-приложно значение. Те са свързани с приложения алгоритъм за разкриване процеса на районообразуване като

системен процес и класификация на факторите, които имат районообразуваща роля, обосноваването на оптимизиран пространствен регионален модел за България и предложениия усъвършенстван системен подход за управление на регионалното развитие в страната, чрез приложението на набор от регионални инструменти.

VI. Съответствие на автореферата с дисертационния труд и оценка на публикациите свързани с него

Авторефератът достоверно отразява съдържанието на дисертационния труд. Обемът му е от 55 страници В него са представени общата характеристика, структурата, основното съдържание, изводите от дисертационния труд. Справката за приносите отразява обективно достиженията на авторката. Представените публикации съответстват на тематиката и изследователските тези в дисертацията.

Препоръки и въпроси

Основните препоръки към авторката са в две насоки. Едната е „олекотяване“ на някои от заглавията на главите и подглавите с цел по-ясно и точно формулиране на заложените в тях тези, като същата препоръка имаме и към стила на изложение, който на места изобилства от сложно формулирани термини и определения и така се губи фокуса от иначе много съдържателния анализ. Определено имаме препоръка към сериозно разширяване на заключението, така че то да отразява напълно изводите и заключенията, до които е достигнала докторантката при разработване на тезата си.

Бихме искали да зададем на авторката следните доуточняващи въпроси:

1. Как драстичните демографски диспропорции в България ще се отразяват на бъдещите районираня в страната?

2. Има ли нужда според авторката от окрупняване на административно-териториални единици в България, като имаме предвид най-вече общини?

Заклучение

Смятаме, че дисертационния труд притежава всички необходими научни качества и стойност, и отговаря на изискванията за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“. Авторката е дала много солиден аналитичен базис на методологията за райониране в България. Изследването е задълбочено, аналитично, критично и най-вече със сериозна практично-приложна насоченост. Разработените от докторантката класификация и типология на районообразуващите фактори могат да послужат като основа на различни видове районираня за в бъдеще.

Въз основа на така направената рецензия и достойнства на дисертационния труд предлагаме на членовете на уважаемото жури да присъди на Кристина Стоянова образователната и научна степен „Доктор“.

17.08. 2020г.

Рецензент:

Доц. д-р Георги Бърдаров

